

UDK: 327(410)
Biblid: 0025-8555, 71(2019)
Vol. LXXI, br. 2, str. 137–158

Originalni naučni rad
Primljen 8. maja 2019.
Odobren 3. juna 2019.

DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP1902137P>

Britanska diplomatija novca i trgovine

Ognjen PRIBIĆEVIĆ¹

Apstrakt: Cilj rada je da ukaže na osnovne prioritete spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva i na njegovo mesto i ulogu u međunarodnim odnosima, a posebno u svetlu odluke o napuštanju Evropske unije. Opredeljujući se za izlazak iz Unije, Ujedinjeno Kraljevstvo je dalo prednost odnosima sa SAD, zemljama Komonvelta i Zaliva, Kinom u odnosu na veze sa EU koje su ekonomski i politički bile dominantne poslednjih nekoliko decenija. Autor polazi od pretpostavke da će ovakav izbor građana Ujedinjenog Kraljevstva imati velikog uticaja na njihov ukupni životni standard i na ulogu i mesto njihove zemlje u savremenim međunarodnim odnosima. Uprkos ukupnim vojnim, političkim, ekonomskim i kulturnim kapacitetima kojima raspolaže, nije realno očekivati da će Ujedinjeno Kraljevstvo uspeti da nadomesti izlazak iz jedinstvenog tržišta Evropske unije, koje godišnje stvara 18 triliona američkih dolara, kao i gubitak uloge privilegovanog partnera SAD u toj zajednici. Autor zaključuje da će u doglednoj budućnosti uloga Ujedinjenog Kraljevstva u međunarodnim političkim odnosima nastaviti da opada i da će se sve više svoditi na podršku njegovim ekonomskim i finansijskim interesima.

Ključne reči: Ujedinjeno Kraljevstvo, Evropska unija, međunarodni odnosi, spoljna politika, Bregzit.

Odluka građana Ujedinjenog Kraljevstva da na referendumu održanom 23. juna 2016. godine napuste Evropsku uniju jedna je od najvažnijih u poslednjih pedesetak godina. Odluka je označila početak nove, treće faze u razvoju političkih odnosa u Evropi nakon Drugog svetskog rata. Prva faza je započela nakon završetka Drugog

¹ Autor je naučni savetnik u Institutu društvenih nauka, Beograd.

E-pošta: opribicevic@idn.org.rs

Članak je nastao tokom rada na projektu „Društvene transformacije u procesu evropskih integracija – multidisciplinarni pristup“ (III 47010) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

svetskog rata, a druga nakon kraja Hladnog rata i ujedinjenja Nemačke. Bregzit je doveo do pravog političkog zemljotresa ne samo u odnosima Ujedinjenog Kraljevstva i Evropske unije nego i kada je u pitanju budućnost mesta i uloge Londona u međunarodnim odnosima. Odmah nakon odluke građana Ujedinjenog Kraljevstva o izlasku iz Unije nametnula su se sledeća pitanja: 1) da li će Ujedinjeno Kraljevstvo izgubiti deo međunarodnog uticaja?; 2) da li će Škotska i Severna Irska ostati u Ujedinjenom Kraljevstvu?; 3) da li će Ujedinjeno Kraljevstvo zadržati privilegovane odnose i specijalni status u odnosima sa SAD?; i 4) kakvi će biti njegovi budući odnosi sa EU? Pojedini autori su još pre referenduma upozorili da bi odluka o izlasku iz Evropske unije značila zapravo odbacivanje spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva u prethodnih pedeset godina.²

Ma koliko izgledala kao istorijska, sadašnja debata o mestu i ulozi Ujedinjenog Kraljevstva u svetskoj politici nije nova. Još od vremena završetka Drugog svetskog rata vode se rasprave oko mesta i uloge Ujedinjenog Kraljevstva u međunarodnim odnosima. Nakon raspada imperije i gubitka statusa svetske super sile postavilo se pitanje njegove uloge u novom svetskom okruženju nastalom nakon pobede nad fašizmom. Dvadesetak godina nakon završetka Drugog svetskog rata (1962) tadašnji američki državni sekretar Din Ačison (Dean Acheson) rekao je da je „Velika Britanija izgubila imperiju, ali još uvek nije pronašla novu ulogu”.³

Pola veka kasnije Ujedinjeno Kraljevstvo i dalje traga za novom ulogom u svetskoj politici. Pre Bregzita većina autora koji se bavila ovom temom uglavnom je govorila o povlačenju Ujedinjenog Kraljevstva sa globalne scene.⁴ Ovakvom viđenju savremene britanske spoljne politike najviše su doprineli okretanje Londona samom sebi pre svega kroz referendume o Škotskoj i ostanku ili izlasku iz EU, glasanje britanskog parlamenta protiv intervencije u Siriji (2013), držanje po strani prilikom pregovora SAD i Evropske unije sa Rusijom oko njene intervencije u Ukrajini, predominantno ekonomsko-finansijski pristup odnosima sa Kinom.

U predstojećoj analizi prvo ćemo pokušati da definišemo status Ujedinjenog Kraljevstva u savremenim međunarodnim odnosima. Drugo, govorićemo o

² Richard Whitman, „Brexit or Bremain: What future for the UK’s European diplomatic strategy?”, *International Affairs*, Vol. 92, Issue 3, 2016, p. 529.

³ Dean Acheson, „Our Atlantic alliance: Political and economic strands”, speech delivered at United States Military Academy, West Point, 5 December 1962.

⁴ Jamie Gaskorth, *British Foreign Policy, Crises, Conflicts and Future Challenges*, Polity Press, Cambridge, 2013; David McCourt, *Britain and World power since 1945: Constructing a role in international politics*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2014; Anand Menon, „Little England: The United Kingdom’s retreat from global leadership”, *Foreign Affairs*, Vol. 94, No. 6, November–December 2015, pp. 93–100.

tradicionalnoj nedoumici spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva – čemu dati prioritet: odnosima sa SAD, Evropom ili zemljama Komonvelta. Nakon toga biće više reči o fazama kroz koje je prolazila britanska spoljna politika nakon završetka Hladnog rata. U trećem delu rada analiziraćemo osnovne pravce savremene britanske spoljne politike.⁵ U ovom delu analize govoriće se o britanskoj diplomatiji u službi trgovine i privlačenja stranih investicija, i to pre svega iz Kine i zemalja Zaliva. U četvrtom delu biće reči o odnosima sa SAD. Naravno, posebnu pažnju posvetili smo odluci o napuštanju Evropske unije i njenim posledicama, o čemu će biti reči u svim poglavljima, a najviše u četvrtom delu rada i zaključnim razmatranjima. Rad nema pretenzije da analizira sve aspekte britanske spoljne politike, što nije ni moguće s obzirom na ograničen prostor, pa će tako neki važni aspekti – poput, na primer, odnosa sa zemljama Komonvelta, Azijsko-Pacifičkog regiona ili Rusijom – ovaj put ostati van domena našeg interesovanja. Ograničili smo se na one aspekte koji su po našem mišljenju najznačajniji sa stanovišta definisanja uloge Ujedinjenog Kraljevstva u savremenim međunarodnim odnosima.

Status Ujedinjenog Kraljevstva u međunarodnim odnosima

Nakon Drugog svetskog rata Ujedinjeno Kraljevstvo je izgubilo svoju imperiju i status svetske super sile, ali je zadržalo neka obeležja i moći koje ga i dalje čine respektabilnom vojnom i spoljnopolitičkom silom.⁶ Ovde se pre svega misli na stalno mesto u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija i pravo veta, nuklearno oružje i tzv. meku moć koja proizlazi iz svetske dominacije engleskog jezika i privlačne moći britanskih institucija, pravnog sistema, obrazovanja, tolerancije i kulturnih različitosti. Pored SAD, verovatno da ne postoji država koja ima uticajniji svetski brend od Ujedinjenog Kraljevstva.

Kako danas definisati status Ujedinjenog Kraljevstva u međunarodnim odnosima? Prema savremenoj teoriji nekoliko faktora ima ključnu ulogu u definisanju statusa velikih sila u međunarodnim odnosima. Prvi se tiče balansa moći i sposobnosti jedne države da uspostavi ili sruši važeći svetski poredak, što je zapravo i definicija moći velikih sila. Nakon ratova velike sile obezbeđuju sebi

⁵ U radu će se termini Ujedinjeno Kraljevstvo, Velika Britanija i Britanija koristiti kao sinonimi.

⁶ Vidi više u: David Sanders, *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*, Macmillan, London, 1990.

posebno, privilegovano mesto u najvažnijim svetskim institucijama, kao što je nekada bilo Društvo naroda ili danas Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija.⁷

Ipak, iako je očigledno da Ujedinjeno Kraljevstvo nije više svetska super sila i da ne može da uspostavlja novi ili sruši postojeći svetski poredak, ono i dalje ima kapacitete da osmisli i izvede vojne akcije izvan svog regiona, što ga svakako smešta u rang sila koje su iznad tzv. regionalnih ili srednjih sila. Osim pet stalnih članica Saveta bezbednosti, ne postoji ni jedna država koja je u poslednjih pola veka bila toliko vojno i politički aktivna na tako širokom geografskom području kao što je to bilo Ujedinjeno Kraljevstvo. Prema teoriji upravo je to – veličina geografskog prostora u kojem jedna sila može da deluje sledeći važan faktor pri određivanju statusa sile u međunarodnim odnosima.⁸ Mada je odavno prestalo da igra bilo kakvu ozbiljniju ulogu na američkom kontinetu, a u Aziji nakon sredine pedesetih godina, i nije se ozbiljnije bavilo najnovijom krizom u Ukrajini i finansijskim krizama u Evropskoj uniji, Ujedinjeno Kraljevstvo je i dalje aktivno u mnogim delovima sveta. U poslednjim decenijama fokus britanske spoljne politike je bio na događanjima u Evropi, posebno u vreme rata u bivšoj Jugoslaviji, Africi, Bliskom Istoku, Zalivu i jugozapadnoj Aziji (u slučaju Avganistana).

I na kraju, treći važan faktor koji određuje status jedne zemlje u svetskoj politici tiče se percepcije te moći od strane drugih faktora svetske politike.⁹ Otuda je sasvim logično što se Ujedinjeno Kraljevstvo trudi da taj imidž velike sile zadrži posebno kod svojih bivših kolonija i u zemljama Evropske unije. Kada je reč o Uniji, Ujedinjeno Kraljevstvo poput Francuske, već pedeset i više godina igra složenu diplomatsku igru, gde je s jedne strane koristilo Evropsku uniju za promociju svoje spoljne politike, dok je s druge strane čuvalo poziciju stalne članice Saveta bezbednosti i nuklearne sile i zadržavalo pravo da nezavisno od Evropske unije vojno i politički interveniše u skladu sa svojim interesima.¹⁰

Imajući u vidu sve ovde rečeno, moglo bi se zaključiti da uprkos gubitku imperije i statusa svetske super sile Ujedinjeno Kraljevstvo i dalje nastavlja da deluje kao

⁷ Christopher Hill, "Power of a kind: The anomalous position of France and the United Kingdom in world politics", *International Affairs*, Vol. 92, Issue 2, March 2016, p. 394.

⁸ *Ibid.*, p. 397.

⁹ „Status u međunarodnoj politici predstavlja kombinaciju objektivnih i subjektivnih indikatora, ali uvek podrazumeva i kolektivno uverenje u vezi vrednovanja poželjnih karakteristika” (navedeno prema: T.V. Paul, Deborah Welch Larson and William Wohlforth (eds), *Status in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, pp. 7–13).

¹⁰ O sličnostima britanske i francuske uloge u međunarodnim odnosima vidi više u već pomenutom radu Christophera Hilla: "Power of a kind: The anomalous position of France and the United Kingdom in world politics", *op. cit.*, pp. 393–415.

respektabilna sila u svetskoj politici u skladu sa svojim ekonomskim, finansijskim, političkim i vojnim resursima i interesima.¹¹

Posebno interesantno bi bilo uporediti mesto i ulogu Ujedinjenog Kraljevstva u međunarodnim odnosima sa ulogom Nemačke, Rusije i Francuske. U Ujedinjenom Kraljevstvu se, u prilog njegove snage, često ističe i ekonomski faktor, odnosno činjenica da je prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke ono peta ekonomija sveta, a Rusija, na primer, tek deseta ili jedanaesta. Pri tome je britanska ekonomija jača čak za celi trilion dolara u odnosu na Rusiju.¹² S druge strane, Nemačka privreda je, prema istim podacima, jača od britanske za otprilike isti iznos – trilion američkih dolara, ali se uprkos tome u Londonu ne retko može čuti da je Nemačka i pored ekonomske snage, a zbog nametnutih ograničenja nakon Drugog svetskog rata, ipak samo regionalna sila. Iako ova komparacija moći tri sile nije predmet naše analize, pomenute podatke smo izneli samo da bismo pokazali koliko različitih faktora, počev od vojnog, preko finansijskog i ekonomskog, statusnog (stalno mesto u Savetu bezbednosti), pa sve do meke moći, utiče na ukupnu poziciju jedne zemlje u međunarodnim odnosima. Ova kratka analiza takođe govori o tradicionalnoj veštini britanske diplomatije da u svakom trenutku izvuče maksimum iz trenutne pozicije.

Faze u razvoju spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva nakon završetka Hladnog rata

Pomenute rasprave oko mesta i uloge Ujedinjenog Kraljevstva u savremenoj svetskoj politici vraćaju nas na sam početak ove debate oko tzv. tri kruga britanske spoljne politike koje je još 1948. godine formulisao Winston Čerčil (Winston Churchill). Reč je, naravno, o odnosu Ujedinjenog Kraljevstva sa zemljama Evrope, zemljama engleskog govornog područja i Komonvelta. Iako je od čuvene Čerčilove ideje prošlo više od sedamdeset godina, faktički se ništa značajnije nije promenilo u razmišljanjima britanskih stratega oko spoljne politike. Tako na primer, Robin Niblet (Robin Niblett), jedan od vodećih britanskih spoljnopolitički eksperata, govori o koncentričnim krugovima britanske spoljne politike, gde je odnos sa Evropskom unijom u središtu, sledeći krug čini odnos sa SAD, a treći sa zemljama bivšeg

¹¹ Robert Self, *British Foreign and Defence Policy since 1945*, Palgrave Macmillan, London, 2010, pp. 288–302.

¹² "Projected GDP Ranking (2019–2023), Statistic Times, IMF World Economic Outlook, October 2018 <http://statisticstimes.com/economy/projected-world-gdp-ranking.php>, 20/05/2019.

kolonijalnog carstva.¹³ Odluka o izlasku iz Unije svakako će promeniti redosled prioriteta spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva i to pre svega u smislu da bi odnosi sa zemljama Komonvelta, SAD, pa čak i zemljama Zaliva i Kinom mogli dobiti prednost u odnosu na veze sa Unijom, ali o tome će slika biti jasnija tek za nekoliko godina ili čak i decenija, jer će prema većini procena samo proces izlaska iz EU trajati između pet i deset godina.¹⁴

Uprkos tome što je u poslednjih pola veka Evropska unija bila u središtu pažnje Londona, u spoljnopolitičkoj orijentaciji Ujedinjenog Kraljevstva je došlo do određenih promena u poslednjih dvadesetak godina, a posebno u drugoj deceniji 21. veka. Pomenuto razdoblje bi mogli da podelimo na tri perioda. Prvi, koji je započeo padom komunizma 1989. i završio se finansijskim krahom 2008. godine. Godine nakon pada komunizma obeležio je period ekonomskog rasta i globalne dominacije SAD kao jedine svetske super sile. U tom periodu, akcijom SAD i Ujedinjenog Kraljevstva iračke trupe pod vođstvom Sadama Huseina (Saddam Hussein) izbačene su 1991. godine iz Kuvajta i ostvarena je mirna tranzicija zemalja Centralne i Istočne Evrope od komunističkih režima ka demokratiji. Nakon pobede u Hladnom ratu nekim političarima u Ujedinjenom Kraljevstvu se učinilo da će ono povratiti svoju raniju ulogu na globalnoj međunarodnoj sceni. Takvom razmišljanju je doprinelo to što je Ujedinjeno Kraljevstvo imalo značajno mesto u savezničkoj pobedi u Kuvajtu, što je London postao finansijski centar sveta, a vlada Tonija Blera (Tony Blair) bila uključena u čak pet vojnih intervencija.

Međutim, ovaj period uspona i povećanih ambicija Ujedinjenog Kraljevstva na terenu svetske politike nije dugo trajao. Prvo je usledio šok nakon 11. septembra 2001. godine i potom finansijski slom 2008. godine. Nakon napada 11. septembra Ujedinjeno Kraljevstvo je sa svojim glavnim saveznikom SAD učestvovalo u nizu loših procena i odluka u vezi sa Irakom i Libijom, što je podelilo Zapad i nanelo veliku štetu reputaciji američke i britanske politike.¹⁵ Istovremeno, finansijska kriza

¹³ Robin Niblett, *Britain, Europe and the world: Rethinking the UK circles of influence*, Chatam House, London, 2015, p. 15.

¹⁴ Ognjen Pribićević, „Ujedinjeno Kraljevstvo između škotskog i evropskog referenduma”, *Srpska politička misao*, god. 25, vol. 59, br. 1, 2018, str. 206–207.

¹⁵ Potvrdu o tome koliko je britanska politička elita grešila prilikom donošenja ključnih spoljnopolitičkih odluka u poslednje dve decenije dao je i parlamentarni izveštaj Ser Džona Čilkota (John Chilcot) o umešanosti UK u irački rat 2003. godine. Izveštaj sadrži teške kritike tadašnje vlade i posebno premijera Blera, koji je, prema izveštaju, preuveličao pretnje politike Sadama Huseina po britansku bezbednost, a nije dobro procenio ni posledice ulaska u rat. U izveštaju je rečeno da je Ujedinjeno Kraljevstvo odlučilo da se uključi u rat pre iscrpljivanja svih mirovnih opcija i da su priprema i planiranje za razvoj Iraka nakon Sadama Huseina bili potpuno neadekvatni (navedeno prema: “Chilcot Report: Key points from the Iraq inquiry”, *The Guardian*, 6 July 2016,

od 2008. godine ugrozila je ekonomsku moć SAD i Ujedinjenog Kraljevstva i smanjila poverenje javnosti u političku i poslovnu elitu, te poljuljala do tada uglavnom pozitivnu predstavu o globalizaciji. Kasnija odluka britanskih građana o izlasku iz Evropske unije i pobjeda Donalda Trampa (Donald Trump) 2016. godine na izborima za predsjednika SAD su, pored ostalog, označili debakl dotadašnje političke elite u ovim zemljama.

Treći, najnoviji period započeo je referendumskom odlukom donetom 23. juna 2016. godine. Izlaskom iz Evropske unije Ujedinjeno Kraljevstvo se opredelilo za veoma tešku misiju. U vremenu svetske krize liberalizma i globalizacije i vremenu kada se njegov glavni saveznik SAD izborom Trampa za predsjednika odlučio da započne proces delimičnog povlačenja iz svetske polike, Ujedinjeno Kraljevstvo je odlučilo da iznova traži svoju globalnu ulogu.

Trgovina, finansije i privlačenje stranih investicija kao osnove britanske spoljne politike

Događaji o kojima smo govorili na prethodnim stranama su imali veliki uticaj na dalji razvoj britanske spoljne politike. Od dolaska Dejvida Kamerona (David Cameron) na čelo Vlade 2010. godine prioritet je bio na ekonomskim pitanjima – privlačenju stranih investicija, restriktivnoj unutrašnjoj ekonomskoj politici i povećanju trgovinske razmene sa svetom. Na takvu orijentaciju Ujedinjenog Kraljevstva uticala je i odluka SAD da nakon neuspeha u Avganistanu i Iraku smanji spoljnopolitičke ambicije.¹⁶ Još više je na smanjivanje britanskih spoljnopolitičkih ambicija uticao neuspeh njene politike u zemljama tzv. Arapskog proleća, koji je ojačao brojne terorističke grupacije, posebno ISIL-a, a Evropu suočio sa do tada neviđenim talasom izbeglica. Premda britanska vlada često ističe da je podrška Arapskom proleću i zahtevima za promenama bila ispravna kao i njena intervencija

<https://www.theguardian.com/uk-news/2016/jul/06/iraq-inquiry-key-points-from-the-chilcot-report>). Gotovo identične greške sa još težim posledicama za Britaniju i čitav zapadni svet desile su se tokom tzv. Arapskog proleća. O spoljnoj politici vlade Tonija Blera posebno u vreme rata u Iraku vidi više u: Tim Dunne, "Britain and the gathering storm over Iraq", in: Steve Smith, Amelia Hadfield, and Tim Dunne (eds), *Foreign Policy, Theories, Actors and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2008, pp. 339–359.

¹⁶ Opširnije u tematskom odeljku naslovljenom "The Post-American Middle East", u: *Foreign Affairs*, Vol. 94, No. 6, November–December 2015, pp. 1–74.

u Libiji (2011), očigledno je da su očekivanja u vezi sa demokratskim promena u zemljama bez jakih institucija i političke kulture bila nerealna i pogrešna.¹⁷

Razočarenje ishodom intervencije u Libiji i sve izraženija nespремnost britanskog društva da se bavi spoljnopolitičkim temama, što je i rezultiralo odbijanjem parlamenta da Vladi da podršku za vojnu intervenciju u Siriji (2013), samo su još više osnažili i inače tradicionalno izražen ekonomsko-finansijski pristup spoljnoj politici. Sve negativniji stav britanskog društva prema vojnim intervencijama odražava i izbor Džeremija Korbina (Jeremy Corbin) 2015. godine za lidera opozicione Laburističke partije, jer se protivi vojnim intervencijama, osim u slučaju onih koje dobiju ovlašćenje od Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Na poslednjim parlamentarnim izborima održanim 2017. godine laburisti su osvojili 40 odsto, a vladajući konzervativci 42 odsto glasova.¹⁸

Po mišljenju pojedinih autora, upravo je značajno smanjenje troškova za britansko Ministarstvo spoljnih poslova (*Foreign and Commonwealth Office*) koji je Vlada najavila 2015. godine u iznosu od 25 do 40 odsto najbolje govorilo o namerama Vlade u Londonu da se povuče sa globalne političke scene.¹⁹ Inače, britanska vlada je već 2010. smanjila troškove Forin ofisa za jednu petinu. Štaviše, drugi autori su isticali da Ujedinjeno Kraljevstvo nije više bilo ključan igrač ni na nivou Evropske unije, navodeći njegovo odsustvo u rešavanju krize u Evrozoni, migrantske krize i ukrajinske krize.²⁰

Stavljanje ekonomskih interesa u centar pažnje britanske diplomatije posebno je bilo vidljivo u odnosima sa Kinom. Zanimajući etablirano viđenje pitanja ljudskih prava, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je u julu 2015. godine odbila da izda ulaznu vizu kineskom disidentu Aiju Vejveju (Ai Weiwei), što su mnogi nezavisni

¹⁷ „Počev od Avganistana, preko Iraka i Libije, preko Arapskog proleća pa sve do Sirije, Zapad ne samo da nije doneo očekivani mir i spokojstvo stanovnicima tih zemalja, nego je postojeće podele i probleme višestruko uvećao i na kraju ove probleme preneo i u sopstveno „dvorište“ u vidu milionskih migracija i brojnih terorističkih napada. Pogrešne odluke dovele su u pitanje ne samo iskrenost namera Zapada da pomogne muslimanskim zemljama u rešavanju njihovih problema nego i njegovu kvalifikovanost i sposobnost da pomogne” (navedeno prema: Ognjen Pribićević, „Krizu zapadnog liberalizma i njene refleksije na Srbiju”, u: Ljiljana Čičkarić i Aleksandar Bošković (urs), *Ka evropskom društvu – ograničenja i perspektive*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2018, str. 24).

¹⁸ Podaci o izborima dostupni na: <https://www.bbc.com/news/election/2017/results>

¹⁹ Anand Menon, “The United Kingdom’s Retreat from Global Leadership”, op. cit., p. 94.

²⁰ Richard Whitman, “Brexit or Bremain: What future for the UK’s European diplomatic strategy?”, op. cit., p. 518. Takođe videti odličan članak na ovu temu: Tim Oliver, “Europe’s British Question: The UK-EU relationship in a changing Europe and multipolar world”, *Global Society*, Vol. 29, No. 3, 2015, pp. 409–426.

posmatrači protumačili kao želju da se odobrovolje kineske vlasti uoči posete kineskog predsjednika Sija Đinpinga (Xi Jinping) Londonu oktobra iste godine. Tokom posete kineskog predsjednika (20–23. oktobra), što je bila prva poseta ove vrste još od 2005. godine, potvrđeni su i ugovoreni poslovi u vrednosti od 40 milijardi funti sa projekcijom otvaranja desetine hiljada novih radnih mesta u Ujedinjenom Kraljevstvu. Kineska strana nije krila zadovoljstvo zbog potpisanih ugovora, ali i načina na koji je kineski predsjednik primljen počev od kraljevske porodice, premijera i lidera opozicije. Na konferenciji za štampu premijer Kameron je rekao da se britanski izvoz u Kinu od 2005. godine učtivostručio i dostigao nivo od skoro 20 milijardi godišnje.²¹ S druge strane, Kina je u 2014. godini investirala u Ujedinjeno Kraljevstvo pet milijardi funti. Premijer Kameron je istakao da odnosi dveju država nisu samo ekonomsko-finansijske prirode jer je reč o globalnim silama sa globalnim ciljevima, te važnost njihove saradnje kao stalnih članica Saveta bezbednosti prilikom postizanja Sporazuma o iranskom nuklearnom programu.²²

Uprkos željama Ujedinjenog Kraljevstva da ukaže na balans između strateško-političkih i ekonomskih odnosa dveju zemalja i na njihov globalni značaj, sama poseta nije ostavila nikakve dileme šta je u ovom trenutku od toga značajnije za London. Analizirajući posetu kineskog predsjednika vodeće novine u doskorašnjoj britanskoj koloniji Hong Kongu ocenila je da se „Britanija u odnosima sa Kinom, prepoznajući ograničenja svoje moći, fokusirala, kao uostalom i bilo koja druga zapadnoevropska zemlja, osim SAD, na pitanja biznisa”.²³

Zlatna era u odnosima Ujedinjenog Kraljevstva i Kine nije dugo trajala. Prvi problemi su se pojavili još 2016. godine nakon odluke vlade Tereze Mej (Theresa May) da odloži dogovor koji je omogućavao Kini da investira u izgradnju nuklearne elektrane u Ujedinjenom Kraljevstvu. Kina je nakon Bregzita postala još značajniji partner za Ujedinjeno Kraljevstvo, ali su i problemi u međusobnim odnosima postali isto tako još vidljiviji. Izlaskom iz Evropske unije smanjuje se značaj Ujedinjenog Kraljevstva za Kinu, zato što London neće više moći da predstavlja svojevrsna vrata za ulaz kineskih investicija u Evropu i da „zastupa” interese Kine u okviru institucija EU. Uz sve to odnose dve zemlje i dalje opterećuju pitanja ljudskih prava, statusa Tibeta, Hong Konga i, iznad svega, nova politika britanskog najvažnijeg saveznika – SAD, koje su

²¹ “Joint press conference: David Cameron and President Xi Jinping”, 21 October 2015, <https://www.gov.uk/government/speeches/joint-press-conference-david-cameron-and-president-xi-jinping>, 12/03/2019.

²² Ibid.

²³ “Xi Jinping’s UK visit shows the changing face of Sino-British relations”, *South China Morning Post*, 21 October 2015, <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1870111/xi-jinping-uk-visit-shows-changing-face-sino-british>, 12/03/2019.

Kinu označile kao glavnog „strateškog suparnika”. Ipak, uprkos svemu tome Kina ostaje jedan od vodećih partnera Ujedinjenog Kraljevstva i u narednom periodu sa kojim je u 2017. godini imala 67 milijardi funti vrednu trgovinsku razmenu.²⁴

Na istom talasu ove biznis orijentacije spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva bile su i posete premijera Kamerona Indoneziji, Maleziji, Singapuru i Vijetnamu 2015. godine, prilikom kojih je, kako kažu njegovi kritičari, on propustio da bilo šta kaže o bezbednosnim izazovima i ljudskim pravima sa kojima se region suočava ali je zato potpisao više trgovinskih ugovora sa ovim zemljama.²⁵

Ekonomsko-finansijski pristup spoljnoj politici najviše je došao do izražaja u odnosima Ujedinjenog Kraljevstva sa zemljama Zaliva – Saudijskom Arabijom, Kuvajtom, Katarom, UAE, Omanom i Bahreinom – što i ne treba da čudi imajući u vidu naftni biznis i vojne ugovore sa ovim zemljama vredne nekoliko stotina milijardi funti, kao i činjenicu da je preko 100.000 radnih mesta u Ujedinjenom Kraljevstvu na direktan ili indirektan način povezano sa poslovima iz ove oblasti.²⁶ Ukupna trgovinska razmena Ujedinjenog Kraljevstva sa Saudijskom Arabijom je u 2017. godini iznosila više od devet milijardi funti, a sa najvećim zalivskim partnerom UAE čak 17 milijardi.²⁷ U novembru 2015. godine, britanski ministar spoljnih poslova Filip Hamond (Philip Hammond) je posetio četiri zalivske države – Saudijsku Arabiju, Katar, Bahrein i UAE – i posebno naglasio značaj pitanja bezbednosti i potrebe da Ujedinjeno Kraljevstvo bude vojno prisutno u Zalivu. Hamond je u Bahreinu prisustvovao početku radova u luci Mina Salman koja će servisirati britansku mornaricu.

Želeći da još više unapredi odnose sa zemljama Zaliva premijerka Tereza Mej je u decembru 2016. godine posetila Bahrein i tom prilikom kao prva premijerka Ujedinjenog Kraljevstva prisustvovala sastanku Saveta za saradnju zemalja Zaliva. Glavne teme njenih razgovora sa liderima ovih zemala su bile trgovina, investicije, bezbednosna saradnja i problemi sa Iranom, Jemenom i Sirijom. Britanska premijerka je tokom posete naglasila da Ujedinjeno Kraljevstvo nakon napuštanja Evropske unije želi da ima značajniju ulogu u svetskoj politici, da želi da stvori nova savezništva, a posebno je istakla ulogu zemalja Zaliva u britanskoj spoljnoj politici. Premijerka Mej je navela Iran kao posebnu opasnost za bezbednost regiona. Zbog

²⁴ “Statistic on UK trade with China”, <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7379> 24/03/2019.

²⁵ Anand Menon, “The United Kingdom Retreat from Global Leadership”, op. cit., p. 95.

²⁶ Vidi više u: David Roberts, “British National Interest in the Gulf: Rediscovering a Role”, *International Affairs*, Vol. 90, Issue 3, May 2014, pp. 669–670.

²⁷ “Reality Check: What business does the UK do with Saudi Arabia?”, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/business-45863548>, 05/04/2019.

toga je obećala da će Ujedinjeno Kraljevstvo u cilju povećanja bezbednosti zemalja regiona uložiti više od tri milijarde funti u njihove odbrambene kapacitete. U tom smislu dogovoreno je da se obnovi pomorska baza *HMS Juffair* u Bahreinu, gde bi bio stacioniran najveći broj britanskih vojnika, brodova i aviona u svetu. Formiran je i regionalni centar za kopnenu obuku vojske u Omanu. Tokom posete britanske premijerke dogovoreno je da se sledeći sastanak Saveta zemalja Zaliva održi u Londonu. Bliski odnosi sa zemljama Zaliva potvrđeni su marta 2018. godine tokom državne posete saudijskog princa Mohameda bin Salmana (Mohammad Bin Salman) Velikoj Britaniji.

Uprkos rastu trgovinske razmene i sve većem broju investicija koje dolaze iz zemalja Zaliva i Kine, britanski mediji, Parlament i organizacije građanskog društva neretko kritikuju Vladu u Londonu da zbog ekonomskih koristi koje ima u drugi plan stavlja pitanja kršenja ljudskih prava u Kini, zemljama Zaliva, Vijetnamu i Maleziji. Posebno je komentarisana odluka britanske vlade od 2015. godine da se zastave na državnim institucijama spuste na pola koplja u znak žalosti zbog smrti kralja Saudijske Arabije Abudulaha bin Abdulazisa (Abudullah bin Abdulaziz).

Komentarišući ovakve i slične kritike britanske spoljne politike jedan bivši britanski visoki diplomata se, govoreći na tribini u *Chatam House-u*, zapitao šta ima loše u tome što Britanija razvija odnose sa državama koje će u budućnosti biti sve bogatije i moćnije. Sve ovo o čemu smo govorili na prethodnim stranama nesumnjivo nas navodi na zaključak da je London čak i pre Trampove nove američke spoljnopolitičke orijentacije (Amerika na prvom mestu) odlučio da u prvi plan stavi svoje ekonomske interese i da u značajnoj meri zanemari pitanja promocije ljudskih prava i demokratije u svetu, koja su igrala značajnu ulogu u posleratnom oblikovanju spoljnih politika i SAD i Ujedinjenog Kraljevstva.

Nemoguća misija: kako pomiriti Trampov izolacionizam i britanski globalizam?

Odnosi sa SAD i dalje ostaju središna tačka spoljne politike Ujedinjenog Kraljevstva.²⁸ Dve države već decenijama potvrđuju strateške i posebne odnose na pitanjima bliskoistočnog dijaloga, odnosa prema Rusiji, Kini, iranskog nuklearnog

²⁸ O odnosima Ujedinjenog Kraljevstva i SAD vidi više u: John Dumbrell, *A special relationship: Anglo-American relations from the Cold War to Iraq*, Palgrave Macmillan, London, 2006; Andrew Gamble, *Between Europe and America: The Future British Politics*, Palgrave Macmillan, London, 2003; Jussi Hanhimäki, Benedict Schoenborn, and Barbara Zanchetta, *Transatlantic relations since 1945: An introduction*, Routledge, London, 2012.

programa, ukrajinske krize, borbe protiv terorizma. Međutim, poslednjih godina pojavilo se nekoliko tema oko kojih dve zemlje nisu imale istovetne stavove. Reč je pre svega o pitanju britanskog članstva u Evropskoj uniji i jasnog stava SAD da bi izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Unije bio suprotan i američkim interesima.

Bivši američki predsednik Barak Obama (Barack Obama) je tokom oproštajne posete Ujedinjenom Kraljevstvu, aprila 2016. godine, pozvao britanske državljane da se na tada predstojećem referendumu izjasne u korist ostanka u Evropskoj uniji. U autorskom tekstu objavljenom u *Telegraph*-u, Obama je jasno rekao da je referendum veoma značajan za interese SAD i da će njegov ishod imati posledice za generacije Amerikanaca.²⁹ Ističući da je članstvo u Evropskoj uniji obostrano korisno, Obama je naglasio da ono ne ograničava britanski uticaj već ga, sasvim suprotno, ojačava. Ključna poruka predsednika Obame britanskim glasačima je bila da snažan glas Ujedinjenog Kraljevstva u Uniji osigurava britanski uticaj na međunarodnoj sceni i omogućava samoj Uniji da bude povezana sa SAD. Upravo zbog toga, naglasio je američki predsednik, SAD imaju potrebu i interes da se britanski uticaj nastavi i ubuduće. Na konferenciji za štampu sa britanskim premijerom Kameronom, predsednik Obama je rekao i to da bi izlazak iz Evropske unije vratio Britaniju na početak reda za potpisivanje bilateralnog trgovinskog sporazuma sa SAD.³⁰ On, naravno, nije rekao da taj sporazum ne bi bio potpisan, ali da je u ovom trenutku prioritet SAD da se taj sporazum potpiše sa velikim grupacijama kao što je Evropska unija. Tako je Obama poslao jasnu poruku britanskim biračima rekavši da bi Ujedinjeno Kraljevstvo bilo manje sigurno i uticajno ukoliko bi izašlo iz Unije.

Obama nije bio prvi zvaničnik SAD koji je upozorio Ujedinjeno Kraljevstvo da ne napušta evropske strukture. Još je davnašnji američki državni sekretar Din Ačeson u već pomenutom govoru od 1962. godine upozorio London da „pokušaj da odvojeno od Evrope igra nekakvu značajniju političku ulogu baziranu na specijalnim odnosima sa SAD i na vođstvu u Komonveltu nije realan i da je ta uloga već odigrana”.³¹ Iako ni tada kao ni danas ovakve poruke američkih zvaničnika nisu nailazile na dobar prijem u evroskeptičnim britanskim krugovima, dve zemlje su zadržale bliske odnose posebno u oblasti spoljne politike i bezbednosti.

²⁹ Piter Dominiczak, “Barack Obama: Britain must vote to remain in the European Union”, *The Telegraph*, 22 April 2016, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/21/barack-obama-britain-must-vote-to-remain-in-the-european-union/>, 02/04/2019.

³⁰ “PM statement at press conference with President Obama”, 22 April 2016, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-at-press-conference-with-president-obama-22-april-2016>, 03/04/2019.

³¹ Dean Acheson, “Our Atlantic alliance: Political and economic strands”, op. cit.

Tokom poslednje decenije tenzije u odnosima dve države prvo je doneo rat u Libiji i posebno kasniji kaos za koji je predsednik Obama, krajnje neuobičajeno u odnosima između bliskih zemalja, optužio upravo najbliže saveznike – Ujedinjeno Kraljevstvo i Francusku.³² Novo razočarenje politikom Ujedinjenog Kraljevstva SAD su doživele 2013. godine nakon odbijanja britanskog parlamenta da potvrdi britansko vojno učešće u Siriji. Neizvesnost oko škotskog i referendumu o članstvu u EU stvorila je percepciju kod mnogih uticajnih krugova u Vašingtonu da Ujedinjeno Kraljevstvo nije više pouzdan saveznik.³³ Isto tako je odluka britanske vlade o ulasku u kinesku investicionu banku AIIB u svojstvu osnivača izazvala podozrenje u Vašingtonu. S druge strane, ekonomski odnosi tesno povezuju dve zemlje; na primer, u 2017. godini trgovinska razmena je iznosila 182 milijarde funti.³⁴

Prema mišljenju tadašnjih zvaničnika i eksperata u Vašingtonu, za interese SAD je bilo najvažnije da Ujedinjeno Kraljevstvo ostane u Uniji i nastavi da zastupa politiku trgovinske liberalizacije, te transatlanske saradnje u oblasti spoljne, odbrambene i bezbednosne politike.³⁵ Uprkos upozorenjima američkih saveznika, britanski građani su se odlučili za suprotno i doneli odluku o napuštanju Unije. Iako su prve reakcije predsednika Obame bile pomirljive, i to pre svega u smislu da uprkos odluci o izlasku London ostaje najbliži saveznik SAD, očigledno je bilo razočarenje pa i nezadovoljstvo ovakvom odlukom. U Vašingtonu je odluka o izlasku iz Evropske unije doživljena kao veliki udarac američkim interesima. Do izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU i samim tim gubitka uticaja Londona u Briselu došlo je u trenutku kada su se odnosi SAD sa Rusijom nalazili na najnižoj tački još od vremena završetka Hladnog rata; kada je bilo puno problema oko američko-evropskog trgovinskog sporazuma; kada se tražilo rešenje za krizu u Siriji i kada je Islamska država vršila terorističke napade na teritoriji čitave Evrope. Smatralo se da su SAD odlukom britanskih građana izgubile stabilnog i uticajnog partnera u Uniji i da će samim tim London ubuduće biti mnogo manje značajan partner za

³² U svom govoru predsednik Obama je rekao da je britanski premijer Kameron bio rastrojen domaćim problemima kada je Libija zapala u kaos. On je takođe optužio UK i Francusku da nisu sprečili da Libija, nakon rušenja Gadafija, zapadne u kaos (“David Cameron was distracted during Libya crises”, *The Guardian*, 11 March 2016, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/mar/10/david-cameron-distracted-libya-conflict-barack-obama>)

³³ Fareed Zakaria, “Britain resigns as a world power”, *The Washington Post*, 21 May 2015, <https://washingtonpost.com/opinions/britain-resigns-as-a-world-power/2015/05/21/d89606f8-fff1-11e4-805c-c3f407e5a9e, 05/04/2019>.

³⁴ “The UK-US trade relationship in five charts”, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/business-44802666, 08/02/2019>.

³⁵ Vidi više u: Tim Oliver and Michael John Williams, “Special relationship in flux: Brexit and the future of the US-EU relationship”, *International Affairs*, Vol. 92, Issue 3, 2016, p. 547.

SAD nego što je to bio do sada. Kao što smo već pokazali i pre odluke o izlasku iz Unije, u Vašingtonu su bili u porastu razočarenje i pozorenje u vezi uloge i mogućnosti Ujedinjenog Kraljevstva na svetskoj političkoj sceni. Za SAD je ključni problem u vezi izlaska iz EU bio taj što ni jedna druga zemlja u Uniji nije kulturno, jezički, vrednosno i interesno tako blisko povezana sa SAD, kao što je to bilo Ujedinjeno Kraljevstvo i što će u tom smislu biti nemoguće pronaći pravu zamenu.

Uprkos tome što je imao drugačiji stav u vezi sa Bregzitom u odnosu na prethodnu administraciju, pobeda Trampa na predsedničkim izborima 8. novembra 2016. godine je izazvala zabrinutost britanskog političkog establišmenta, koji je bio potpuno iznenađen i nepripremljen za takav politički ishod izbora u SAD. U britanskoj štampi se puno pisalo o tome kako je britanska diplomatija bila toliko sigurna u pobedu kandidata Demokratske stranke Hilari Klinton (Hillary Clinton) da se nije ni potrudila da uspostavi ozbiljnije kontakte sa ljudima iz Trampovog okruženja. Vladajuća britanska politička elita je bila zabrinuta ne samo zbog Trampovih negativnih stavova u vezi slobodne trgovine, nego i zbog nagoveštaja novog pristupa Rusiji, Siriji i iranskom nuklearnom sporazumu. U pogledu Rusije, Ujedinjeno Kraljevstvo je smatralo da predsednik Tramp mora da izvrši pritisak na Rusiju da prekine sa bombardovanjem Sirije i ubedi Moskvu da napusti politiku podrške sirijskom predsedniku Asadu.

I pored početnog nesnalaženja u odnosima sa novoizabranim predsednikom SAD, britanska diplomatija se, po ko zna koji put u istoriji, pokazala veštom i uspela da obezbedi da Tereza Mej bude prvi strani zvaničnik koga je primio novoizabrani predsednik SAD Tramp. Tome je svakako doprinelo i to što je Tramp za razliku od svog prethodnika Obame blagonaklono gledao na Bregzit kao na pravo britanskog naroda na samoopredeljenje i s obzirom na njegov negativan stav prema svim nadnacionalnim organizacijama, pa tako i prema Evropskoj uniji. Tokom posete predsednik Tramp i premijerka Mej su istakli značaj specijalnih odnosa dve zemlje.³⁶ Glavne teme njihovih razgovora bili su borba protiv islamskog ekstremizma i pripreme za početak pregovora o bilateralnom trgovinskom sporazumu. Premijerka Mej je tokom posete Vašingtonu potvrdila privrženost svoje zemlje NATO-u i naglasila da će se Ujedinjeno Kraljevstvo zalagati da sve članice ispune obećanje o izdvajanju dva odsto BDP-a za potrebe odbrane. U vezi sa Rusijom, Mejova je istakla da Ujedinjeno Kraljevstvo želi da vidi implementaciju sporazuma iz Minska.

Mada je predsednik Tramp potvrdio postojanost specijalnih odnosa dveju zemalja i 2018. godine tokom posete Londonu, razlike između spoljnopolitičkih

³⁶ "Trump, UK prime minister emphasize 'special relationship' at White House", *USA Today*, 27 January 2017, <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2017/01/27/donald-trump-theresa-may-nato-brexite/97131230/>

stavova su se još više povećale i to posebno kada je reč o stavovima američkog predsednika u vezi sa carinskim tarifama na čelik i aluminijum, preseljenja američke ambasade u Jerusalem, klimatskim promenama i pregovorima oko iranskog nuklearnog sporazuma. Gotovo paradoksalno zvuči da je stav britanske vlade nakon Bregzita po svim ovim pitanjima mnogo bliži Evropskoj uniji nego SAD sa kojima je Ujedinjeno Kraljevstvo planiralo da gradi novu globalnu ulogu. I tu zapravo leži i najveći izazov nove britanske uloge na spoljonopolitičkom planu nakon izlaska iz EU. Za razliku od Ujedinjenog Kraljevstva koje je nakon izlaska iz Unije u potrazi za svojom novom globalnom ulogom, SAD su se posle izbora Trampa za predsednika opredelile za drugačiju ulogu koja bi se mogla definisati i kao umereno povlačenje iz svetske politike. Dakle, za razliku od Londona koji teži obnavljanju svoje globalne uloge, predsednik Tramp je više puta izrazio otvoreno protivljenje politici globalizacije. Ovakva politika predsednika Trampa je stavila Ujedinjeno Kraljevstvo u veoma tešku poziciju s obzirom da je London računao na podršku SAD kao svog najvažnijeg ekonomskog i političkog partnera u obnavljanju svoje globalne uloge. Uz sve to Ujedinjeno Kraljevstvo, uprkos tome što je Tramp podržao njegovo napuštanje Evropske unije, objektivno gubi značaj za SAD upravo zato što London ne može više predstavljati glavni instrument uticaja SAD u Uniji.

Ipak, bez obzira na to koliko su Trampov „izolacionizam” i britansko zalaganje za globalnu trgovinu suprotni kao koncepti, premijerka Mej je tokom posete Vašingtonu 2017. godine naglasila da neće biti povratka na propale politike iz prošlosti i da su prošli dani kada su SAD i Britanija intervenisale u drugim državama kako bi ih preoblikovale po uzoru na sopstveni lik. To je verovatno samo još jedna potvrda mišljenja onih koji smatraju da neće biti povratka na stari svetski poredak, iako je Mejova dodala da SAD i Britanija ne mogu mirno posmatrati pretnje iz drugih država.³⁷

Pored ekonomskih i kulturnih odnosa, značajno polje u odnosima sa SAD ostaje za Ujedinjeno Kraljevstvo saradnja u domenu bezbednosti i borbe protiv terorizma, gde će Tramp svakako tražiti da se Britanija više angažuje i više troši, što će opet izazvati velike otpore na njenoj unutrašnjoj političkoj sceni gde ovakvi zahtevi nemaju podršku većine birača. Odnosi dveju zemalja mogli bi da se dodatno zakomplikuju u slučaju da vlast na narednim izborima osvoje Laburisti, jer se oni protive dodatnim izdvajanjima za vojsku. Laburistički lider Korbin je, kada je u pitanju njegov negativan stav prema NATO-u, bliži predsedniku Trampu nego sadašnja Vlada koja je jedan od najvećih zagovornika zapadne vojne alijanse.

³⁷ Constance Duncombe and Tim Dunne, “After liberal world order”, *International Affairs*, Vol. 94, Issue 1, 2018, pp. 225–227.

Zaključak

Na početku rada izneli smo tezu da je vreme stare slave Ujedinjenog Kraljevstva prošlo, ali da se ono veoma vešto prilagođavalo promenama u svetskoj politici i definisalo nove spoljnopolitičke prioritete. Ujedinjeno Kraljevstvo nije više svetska sila, ali je svakako više od srednje ili regionalne sile koja savremenu moć zasniva kako na tzv. tvrdoj moći (nuklearnom oružju i pravu veta u Savetu bezbednosti UN) tako i na mekoj moći, koja se pre svega bazira na kulturi i dominaciji engleskog jezika. Takođe, Ujedinjeno Kraljevstvo je peta ekonomska sila sveta posle SAD, Kine, Japana i Nemačke. I pored svega toga, Ujedinjeno Kraljevstvo nema više kapacitete da politički i vojno bude aktivno u čitavom svetu i mora da bude veoma selektivno kada je u pitanju izbor političkih, ekonomskih i kulturnih aktivnosti koje će sprovesti putem svoje diplomatije. Već smo pokazali da se Ujedinjeno Kraljevstvo i pre Bregzita fokusiralo na pitanja ekonomskih odnosa sa Kinom i zemljama Zaliva, iranskog nuklearnog dogovora i veze sa SAD, Afrikom i zemljama Komonvelta, Južne Azije i azijsko-pacifičkog regiona, dok će u Evropi nastaviti da podržava Nemačku i Francusku u vezi sa situacijom u Ukrajini. Za očekivati je da će Ujedinjeno Kraljevstvo uticaj u budućnosti sve više zasnivati na tzv. mekoj moći i privlačnosti svog brenda.³⁸ Milioni mladih ljudi iz čitavog sveta dolaze na prestižne britanske univerzitete – poput onih u Oksfordu, Kembridžu, Londonu ili Edinburgu – engleska pop i rok muzika su još od vremena Bitlsa do Adel danas univerzalno prisutni i poznati, dok milioni pojedinaca i privrednih subjekata biraju engleske sudove kao merodavne u slučaju sporova; Vestminster je i dalje simbol demokratije, a London uz Njujork najuticajniji i najmoćniji grad na svetu. O značaju svetskog brenda Ujedinjenog Kraljevstva govori i to da je samo Univerzitet u Kembridžu školovao više dobitnika Nobelove nagrade nego svi ruski i kineski univerziteti zajedno.

Iako se Ujedinjeno Kraljevstvo, kao što je uostalom bio slučaj i sa drugim svetskim silama, ne miri lako sa činjenicom da nije više super sila, istorija nas uči da nijedna imperija posle sloma nije uspela da povrati ranije pozicije. S druge strane, Ujedinjenom Kraljevstvu ostaje prilično široko polje delatnosti posebno tzv. meke moći, gde ova zemlja može još dugo vremena da zadrži lidersku poziciju.

Jedan od najvećih izazova za britansku spoljnu politiku u narednom periodu biće svakako odluka o izlasku iz Evropske unije. Iako nakon Bregzita predstavnici Vlade često govore o želji Ujedinjenog Kraljevstva da postane „istinski globalni igrač” logično je očekivati da će nakon napuštanja Unije doći do daljeg smanjivanja

³⁸ Vidi više u: Cristopher Hill and Sarah Beadle, *The art of attraction: Soft power and the UK's role in the world*, British Academy, London, 2014.

uloge i značaja Londona u međunarodnim odnosima. Ujedinjeno Kraljevstvo će teško uspeti da kompenzuje gubitak jedinstvenog tržišta Unije.³⁹ Oko polovine ukupne trgovinske razmene u 2017. godini Ujedinjeno Kraljevstvo je ostvarivalo upravo sa Unijom.⁴⁰ Nije realno očekivati da će nakon izlaska iz EU London dugoročno uspeti da očuva poziciju finansijskog centra sveta i da će van Unije biti podjednako zanimljivo stranim investitorima. Mnoge strane kompanije su odmah nakon Bregzita najavile odlazak iz Ujedinjenog Kraljevstva, a neke već i počele da odlaze. Prema analizi *Financial Times*-a, samo u prve dve godine gubici britanske privrede zbog Bregzita se procenjuju na između 20 i 40 milijardi funti, odnosno oko 870 funti po domaćinstvu uzeto na godišnjem nivou.⁴¹ Funta je u poslednje dve godine izgubila oko 12 odsto vrednosti u odnosu na evro. Ujedinjeno Kraljevstvo će takođe biti isključeno iz procesa odlučivanja unutar Evropske unije bez obzira koji model budućih odnosa sa Unijom bude usvojen.⁴² Ipak, možda ključni gubitak za Ujedinjeno Kraljevstvo, kada je u pitanju njegov međunarodni položaj, biće to što će izlaskom iz EU London izgubiti jedan od najvažnijih instrumenata spoljne politike u poslednjih četrdeset godina.⁴³ Pored neminovnog slabljenja uticaja u Uniji, Ujedinjeno Kraljevstvo će se verovatno suočiti i sa smanjivanjem svoje uloge u Ujedinjenim nacijama, NATO i G7. Mogući odlazak Škotske bi dodatno umanjio ekonomsku moć Ujedinjenog Kraljevstva za oko 10 odsto što bi svakako uticalo da izgubi sadašnju poziciju pete ekonomije sveta. Eventualni raspad Ujedinjenog Kraljevstva bi mogao otvoriti i pitanje mesta stalnog člana Saveta bezbednosti UN. Kao što smo već pokazali, ishod referendumu će svakako uticati i na slabljenje specijalnih veza sa SAD, koje već gotovo deceniju nisu više specijalne kao što su nekada bile. Uz sva ograničenja, Nemačka će najverovatnije preuzeti ulogu ključnog partnera SAD u domenu evropskih poslova, a dalje smanjivanje međunarodne uloge i značaja Ujedinjenog Kraljevstva će nastaviti da izaziva frustraciju Vašingtona.

³⁹ Ognjen Pribičević, „Ujedinjeno Kraljevstvo između škotskog i evropskog referendumu”, op. cit., str. 197.

⁴⁰ “Statistic on UK-EU trade”, <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>, 25/03/2019.

⁴¹ Chris Giles, “What are the economic effects of Brexit so far?”, *The Financial Times*, 24 June 2018, <https://www.ft.com/content/dfafc806-762d-11e8-a8c4-408cfba4327c>, 02/04/2019.

⁴² „Napuštajući EU, UK će biti isključeno iz procesa odlučivanja u evropskim institucijama u Briselu”, kaže Slobodan Zečević u svojoj analizi posledica Bregzita: “Some contradictions of Brexit”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXVII, No.1164, October–December 2016, p. 53.

⁴³ Vidi više u: Whitman Richard, “Brexit or Bremain: What future for the UK’s European diplomatic strategy”, op. cit., p. 528.

Bez obzira na referendumsku odluku o izlasku iz Evropske unije, Ujedinjeno Kraljevstvo će i u doglednoj budućnosti ostati podeljeno oko ovog pitanja, što će svakako odvlačiti pažnju i energiju britanske diplomatije sa drugih svetskih pitanja. To potvrđuje i agonija oko izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU tokom koje su poslanici britanskog parlamenta početkom 2019. godine četiri puta odbili predloge koje je premijerka Mej napravila sa Briselom, nakon čega su se otvorile sve opcije uključujući i novi referendum i izlazak bez dogovora. Posle niza neuspeha da ubedi poslanike svoje partije da prihvate njene predloge premijerka Mej je konačno, maja 2019. godine podnela ostavku. Istovremeno, za očekivati je da će britanska javnost biti sve više protiv vojnih intervencija u drugim delovima sveta, što bi moglo da postane i zvanična politika Londona u slučaju pobede Korbinovih laburista na narednim izborima. U svakom slučaju, Ujedinjeno Kraljevstvo će sa svojom izmenjenom populacijom, koju već sada čini 14,4 odsto građana nebritanskog porekla i sve izraženijim pacifističkim pogledima javnosti morati da nastavi da traži novo mesto u izmenjenim svetskim političkim okvirima.⁴⁴

Bibliografija

Monografije i članci

- Dumbrell, John, *A special relationship: Anglo-American relations from the Cold war to Iraq*, Palgrave Macmillan, London, 2006.
- Duncombe, Constance and Dunne, Tim, "After liberal world order", *International Affairs*, Vol. 94, Issue 1, 2018, pp. 25–42.
- Dunne, Tim, "Britain and the gathering storm over Iraq", in: Steve Smith, Amelia Hadfield, and Tim Dunne (eds), *Foreign Policy, Theories, Actors and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2008, pp. 339–359.
- Gamble, Andrew, *Between Europe and America: The Future British Politics*, Palgrave Macmillan, London, 2003.
- Gaskorth, Jamie, *British Foreign Policy, Crises, Conflicts and Future Challenges*, Polity Press, Cambridge, 2013.

⁴⁴ Ovaj broj građana koji su rođeni izvan Ujedinjenog Kraljevstva u Londonu je i znatno veći i čini čak 41 odsto. Između 2004. i 2017. broj građana koji su rođeni izvan Ujedinjenog Kraljevstva se uvećao sa 5,3 na 9,4 miliona. Najviše migranata dolazi iz Poljske, Indije, Pakistana, Irske, Rumunije, Nemačke i Bangladeša (navedeno prema: "Migrants in the UK: An Overview", Migration observatory, University of Oxford, 15 October 2018, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/>, 06/04/2019).

- Hanhimaki, Jussi, Schoenborn, Benedict and Zanchetta, Barbara, *Transatlantic relations since 1945: An introduction*, Routledge, London, 2012.
- Hill, Christopher, "Power of a kind: The anomalous position of France and the United Kingdom in world politics", *International Affairs*, Vol. 92, Issue 2, March 2016, pp. 393–415.
- Hill, Christopher and Beadle, Sarah, *The art of attraction: Soft power and the UK's role in the world*, British Academy, London, 2014.
- McCourt, David, *Britain and World power since 1945: Constructing a role in international politics*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2014.
- Menon, Anand, "Littler England: The United Kingdom's retreat from global leadership", *Foreign Affairs*, Vol. 94, No. 6, November–December 2015, pp. 93–100.
- Niblett, Robin, *Britain, Europe and the world: Rethinking the UK circles of influence*, Chatam House, London, 2015.
- Oliver, Tim and Williams, Michael John, "Special relationship in flux: Brexit and the future of the US-EU relationship", *International Affairs*, Vol. 92, Issue 3, 2016, pp. 547–567.
- Oliver, Tim, "Europe's British Question: The UK-EU relationship in a changing Europe and multipolar world", *Global Society*, Vol. 29, No. 3, 2015, pp. 409–426.
- Paul, T.V., Welch Larson, Deborah, and Wohlforth, William (eds), *Status in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.
- Pribičević, Ognjen, „Križa zapadnog liberalizma i njene refleksije na Srbiju“, u: Ljiljana Čičkarić i Aleksandar Bošković (urs), *Ka evropskom društvu – ograničenja i perspektive*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2018, str. 185–212.
- Pribičević, Ognjen, „Ujedinjeno Kraljevstvo između škotskog i evropskog referenduma“, *Srpska politička misao*, god. 25, vol. 59, br. 1, 2018, str. 13–27.
- Roberts, David, "British National Interest in the Gulf: Rediscovering a Role", *International Affairs*, Vol. 90, Issue 3, May 2014, pp. 663–677.
- Sanders, David, *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*, Macmillan, London, 1990.
- Self, Robert, *British Foreign and Defence Policy since 1945*, Palgrave Macmillan, London, 2010, pp. 288–302.
- Whitman, Richard, "Brexit or Bremain: What future for the UK's European diplomatic strategy?", *International Affairs*, Vol. 92, Issue 3, 2016, pp. 509–531.
- Zečević, Slobodan, "Some contradictions of Brexit", *The Review of International Affairs*, Vol. LXVII, No. 1164, October–December 2016, pp. 48–58.

Internet i medijski izvori

Acheson, Dean, "Our Atlantic alliance: Political and economic strands", speech delivered at United States Military Academy, West Point, 5 December 1962.

"Chilcot Report: Key points from the Iraq inquiry", *The Guardian*, 6 July 2016, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/jul/06/iraq-inquiry-key-points-from-the-chilcot-report>.

"David Cameron was distracted during Libia crises", *The Guardian*, 11 March 2016, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/mar/10/david-cameron-distracted-libya-conflict-barack-obama>, 02/04/2019.

Dominiczak, Piter, "Barack Obama: Britain must vote to remain in the European Union", *The Telegraph*, 22 April 2016, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/21/barack-obama-britain-must-vote-to-remain-in-the-european-union/>, 02/04/2019.

Giles, Chris, "What are the economic effects of Brexit so far?", *The Financial Times*, 24 June 2018, <https://www.ft.com/content/dfafc806-762d-11e8-a8c4-408cfba4327c>, 02/04/2019.

"Joint press conference: David Cameron and President Xi Jinping", 21 October 2015, <https://www.gov.uk/government/speeches/joint-press-conference-david-cameron-and-president-xi-jinping>, 12/03/2019.

"Migrants in the UK: An Overview", Migration observatory, University of Oxford, 15 October 2018, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/>, 06/04/2019.

"PM statement at press conference with President Obama", 22 April 2016, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-at-press-conference-with-president-obama-22-april-2016>, 03/04/2019.

"Projected GDP Ranking (2019–2023), Statistic Times, IMF World Economic Outlook, October 2018 <http://statisticstimes.com/economy/projected-world-gdp-ranking.php>, 20/05/2019.

"Reality Check: What business does the UK do with Saudi Arabia?", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/business-45863548>, 05/04/2019.

"Statistic on UK-EU trade", <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>, 25/03/2019.

"Statistic on UK trade with China", <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7379> 24/03/2019.

"The UK-US trade relationship in five charts", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/business-44802666>, 08/02/2019.

“Trump, UK prime minister emphasize ‘special relationship’ at White House”, *USA Today*, 27 January 2017, <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2017/01/27/donald-trump-theresa-may-nato-brexit/97131230/>, 20/05/2019.

“Xi Jinping’s UK visit shows the changing face of Sino-British relations”, *South China Morning Post*, 21 October 2015, <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1870111/xi-jinpings-uk-visit-shows-changing-face-sino-british>, 12/03/2019.

Zakaria, Fareed, “Britain resigns as a world power”, *The Washington Post*, 21 May 2015, <https://washingtonpost.com/opinions/britain-resigns-as-a-world-power/2015/05/21/d89606f8-fff1-11e4-805c-c3f407e5a9e>, 05/04/2019.

Ognjen PRIBIĆEVIĆ

BRITISH DIPLOMACY OF MONEY AND TRADE

Abstract: Leaving the EU is one of the major political decisions made in the UK over the past half-century. Brexit brought about a virtual political earthquake not only in EU-UK relations but also in terms of UK future place and role on the international scene. Immediately after the decision of UK citizens to leave the EU at a referendum held on 23 June 2016, the question arose as to whether the UK will lose some of its international influence, whether Scotland will remain part of the Union, whether the UK will retain its privileged relations and special status with the USA, and what its future relations with the EU will be. The purpose of this article is to point to the basic priorities of the contemporary British foreign policy as well as to place and role of the UK on the contemporary international scene particularly in view of its decision to leave the EU. We shall first try to define the status of present-day Britain in international relations. Second, we shall address the traditional dilemma of the UK foreign policy – what should be given priority – relations with the USA, Europe or the Commonwealth? After that, we shall discuss in more detail the phases the UK foreign policy went through following the end of the cold war. In the third phase, we shall analyze the British contemporary foreign and economic policy towards Gulf countries and China. In the fourth part of the article, we shall discuss relations with the USA. It should be pointed out that the article does not seek to analyze all aspects of British foreign policy, even if we wanted to, due to a shortage of time. Of course, the topic of Brexit will be present in all chapters and especially in the last one and conclusion remarks. By its decision to leave the EU, the UK appears to have given priority to its relations with the USA, China, Gulf countries as well as Commonwealth countries instead of the EU which has been economically and politically dominant over the past few decades. This decision taken by UK citizens will no doubt have a great impact not only on their personal lives and standard of living but on the UK role in international relations. Despite its military, political, economic and cultural capacities, it is highly unlikely that the UK will manage to overcome the consequences of an exit from the single market, currently generating 18 trillion dollars on an annual basis as well as the loss of a privileged partner role with the USA within the Union. We are, therefore, more likely to believe that in the foreseeable future, the role of the UK on the international scene will continue to decline and be increasingly focused on its economic and financial interests.

Key words: United Kingdom, European Union, Brexit, international relations, foreign policy.